

Naučení Chetiho

V naučení, jehož autorství je připsáno slavnému mudrci Chetimu, nabádá Cheti svého syna Pepiho při cestě z rodného města Caretu na jih do sídelního města, aby byl ve škole pilný a snaživý a stal se písařem - úředníkem, což je podle něho příjemné a vážené povolání. Sepsání právě takového naučení jasně vyplynulo z potřeby vychovat velký počet vzdělaných a poctivých úředníků nově budované státní správy na počátku Střední říše (okolo roku 1991 př. Kr.).

Naučení má zřetelně dvě části. V první je uvedeno 20 různých povolání s patřičným líčením jejich stinných stránek (odtud také pochází nepřesné označení celého díla jako „Satiry na povolání“), zatímco ve druhé je obsažena tendenční chvála písařského povolání a některé obecné zásady a pravidla chování, která nejsou příliš originální, i když se nedá prokázat citát z některého známého staršího naučení.

Je pochopitelné, že Chetiho naučení bylo na egyptských písařských školách nesmírně rozšířeno. Žáci ho často psali podle diktátu a učili se ho z paměti. A právě jejich znalosti a neznalosti naučení je třeba přičíst existující odlišnost jednotlivých verzí i chyby, kterými se hemží kopie na ramessovských ostrakách, což obojí ztěžuje pochopení některých míst již tak obtížného textu.

Naučení - velmi oblíbený školní text - se dochovalo až v mnohem pozdějších opisech z 18. - 26. dynastie (1551 - 525 př. Kr.) na 4 papyrech, 2 tabulkách a 265 ostrakách. Synoptické vydání textu pořídil W. Helck, *Die Lehre des Dw3-Htj*, Wiesbaden 1970. České překlady uveřejnili : F. Lexa, *Výbor ze starší literatury egyptské*, Praha 1947, s. 193 - 196; B. Vachala, „Staroegyptská ‚Satira na povolání‘“, *Nový Orient*, roč. 40 (1985), s. 311 - 313.

- (1) Začátek naučení,
které sepsal muž z Caretu /1/
- Cheti, syn Duafa, se jmenoval -
pro svého syna Pepiho.
- (5) Tehdy se plavil na jih do sídelního města /2/,
aby ho dal do písařské školy
mezi děti úředníků -
nejvýznamnějších lidí sídelního města.

A řekl mu:

- (10) Jelikož jsem viděl hodně bitých lidí,
měl by ses zaměřit na knihy.
Jen si všimni toho, jenž byl odveden k pracovní četě!
Hle, nic se nevyrovná knihám!
Jsou jako loď na vodě.
- (15) Vždyť si přečti na konci knihy Kemejet /3/
následující výrok:
„Písař v jakémkoli úřadě v sídelním městě
netrpí nouzí.“

- (20) Splní přání jinému okamžitě,
takže tento se ani nestačí spokojeně vydat na (zpáteční)
cestu.

- Neznám žádné podobné povolání,
o němž by platil tento výrok.
Naučím tě milovat knihy více než vlastní matku
a seznámím tě s jejich dokonalostí.
- (25) Písařské povolání je nad všechny ostatní:
žádné se mu na zemi nevyrovná!
Jakmile (žák písařské školy) začne dospívat
- ale je přece stále ještě dítě -,
již ho lidé (uctivě) zdraví.
- (30) A když ho vyšlou s nějakým úkolem,
je - ještě než se stačí vrátit - oblečen jako dospělý.

- Nemám možnost vidět řezbáře na (jeho) pochůzce
ani zlatníka na určeném místě /4/.
Viděl jsem však kovolítce při práci u pece:
(35) jeho prsty se podobají drápům krokodýla
a sám páchne víc než rybí výkaly.

- Každý truhlář, který používá teslici,
je unaven více než zemědělec.
Polem mu je dřevo, motykou teslice.
- (40) Jeho práce nemá konce;
musí vynakládat všechnu svoji sílu.
I v noci si musí svítit.

- Šperkař zase provrtává při navlékání perel nejrůznější
tvrdé kameny.
Sotva dokončí vykládání amuletu,
(45) nemá žádnou sílu a je vyčerpán.
Sedí až do východu slunce se skrčenýma nohama
a (ohnutými) zády.

- Holič holí až do pozdního večera.
Časně ráno už je zase připraven,
vyvolává a drží si miskou.
- (50) Chodí z jedné ulice do druhé
a hledá, koho by oholil.
Úplně se vyčerpává,
jen aby si mohl naplnit břicho -
stejně jako včely, které se živí pouze svojí prací.
- (55) Výrobce šípů se plaví do delty,
aby si přivezl rákos.
Také on musí vynakládat všechnu svoji sílu.
Když ho poštipávají komáři
nebo pokousají písečné blechy,
(60) je úplně vyřízen.
- Hrnčíř je celý od hlíny,
ačkoli je ještě mezi živými.
Ryje se v hlíně víc než prasata,
aby mohl vypalovat nádoby.
- (65) Oděv má zablácený
a šátek má jen z cárů.
Nosem dýchá vzduch.
který vychází z jeho pece.
Nohy používá jako dusadlo
(70) a sám je jeho násadou.
Vytlouká dvory všech domů
a zarazí na kdejakém prostranství.
- Také ti povím o zedníkovi.
Má nemocné ledviny,
(75) protože je venku na větru:
klade cihly a není oblečen.
Místo (pořádné) suknice má na zadku jen provázek.
Ruce má zničené od vyčerpávající dřiny;
hněte kdejaké výkaly.
- (80) Chléb jí prsty,
ačkoli si je může omýt jen jednou za den.
- Zle se vede tesaři,
když opracovává trámy na střechu domu,
jehož místnosti měří deset krát šest loktů.
- (85) Měsíc trvá, než se zasadí trámy, roztáhnou rohože
a skončí všechny ostatní práce.
Avšak pokud jde o potraviny pro jeho domácnost,
(když je pryč), není nikoho, kdo by je obstaral jeho dětem.

- Zahradník také nese své břímě:
(90) jeho ramena jsou poznamenána stářím
a na krku má hnisavé otoky.
Ráno tráví zaléváním zeleniny
a večer zase musí být u koriandru,
přičemž přes den pracuje v sadu.
(95) A tak se stane, že padne pod nákladem plodin (?)
a země spíše než člověk s jakýmkoli jiným povoláním.

- Zemědělec úpí víc než perlička.
Hlas má pronikavější než havran
a prsty plné páchnoucích vředů.
(100) Když ho odvedou na práci v deltě,
má na sobě jen hadry.
Trpí, když se dostane na ostrov (?),
neboť odměnou mu je jen nemoc.
Má tedy trojnásobnou robotu.
(105) A když se mu podaří dostat se zpět z močálů,
přijde domů úplně vyčerpaný,
neboť dřina ho zničila.

- Tkadlec v tkalcovně
je na tom hůř než žena.
(110) Kolena má přitisknuta k tělu,
takže nemůže ani dýchat.
A když promešká jediný den,
dostane 50 ran rákoskou.
Vrátnému musí dát jídlo,
(115) aby vůbec mohl vyjít na denní světlo.

- Ten, jenž zhotovuje hroty k šípům - a je na tom velice
zle -,
odchází do pouště.
Své oslci musí dát víc,
než si (svou prací pro něho) zaslouží.
(120) Hodně také musí dát pastevcí,
aby mu ukázal cestu (k nalezišti pazourku).
Když se večer vrátí domů,
je po cestě zničený.

- Posel se vydá do ciziny,
(125) poté co předá svůj majetek dětem.
Neustále má strach ze lvů a Asijců.
Teprve po návratu do Egypta zase přijde k sobě.
Avšak místo domu ho čeká jenom stan.
Není to šťastný návrat.

- (130) Topič má prsty líné
a páchne jako mrtvola.
Oči má zanícené od množství kouře.
Nemůže se zbavit špíny,
přestože tráví den u rybníka s rákosím.
- (135) Oděv se mu oškliví.

Obuvníku se daří špatně
mezi káděmi s olejem.
Sklad má plný zdechlin
a kouše jen kůži.

- (140) Pradlák pere na břehu,
krokodýlu nablízku.
„Odejdu, otče, pryč od proudící vody,”
tvrdí jeho syn i dcera,
„(a najdu si) uspokojivější zaměstnání,

- (145) to nejlepší ze všech!”
V jídle má špínu
a ani na sobě nemá čistého místa.
Čistí šaty ženě,
která menstruuje.

- (150) Naříká, že musí trávit dny s palicí u kamene /5/.
Lidé mu říkají: „Špinavé prádlo! Rychle ke mně!
Už ho je tolik, že přetéká přes okraj!”

Ptáčník je unaven
neustálým pozorováním ptáků.

- (155) Když nad ním přelétá hejno,
říká: „Kéž bych měl síť!”
Bůh to však nedopustí,
neboť (ptáčník) má nepřátelské úmysly.

- Také ti povím o rybáři,
(160) jenž je na tom hůř než kdokoli jiný.
Pracuje v řece zamořené krokodýly.
Když se přiblíží počítání (úlovků),
běduje.

- Neřekne si ani: „(Tam) by mohl být krokodýl!”
(165) Strach se ho totiž zmocní teprve potom.
Jakmile přijde k proudícímu toku,
padne jako zasažen boží mocí.

Hle, není povolání bez dohlížitelů,
kromě povolání písaře!

(170) On sám je dohlížitelem!

Když tedy umíš psát,
znamená to pro tebe víc,
než (kdybys měl vykonávat jakékoli) povolání, které
jsem ti přiblížil.

Jen pohleď na úředníka a jeho sluhu!

(175) Zemědělec nemůže přijít
a prostě mu říci: „Nevšímej si (mě)!”
Hle, cestu na jih do sídelního města jsem vykonal
kvůli tobě!

(Každý) den strávený ve škole ti prospěje.

Chod' na vyučování již brzy ráno,
(180) kdy pracovníci, které jsem ti přiblížil,
sami pospíchají a ke spěchu nutí i nepořádníka.

A řeknu ti ještě něco,
co bys měl vědět,
když se ocitneš poblíž kolbiště.

(185) Nepřibližuj se tam, kde je nějaký spor!
Jestliže tě někdo nepokrytě kárá
a ty nevíš, jak se bránit jeho hněvu,
odpověz mu obezřele před posluchači.

Jestliže jdeš za úředníky,
(190) následuj je v patřičné vzdálenosti.

Když vejdeš do domu a pán je přítomen,
ale již jedná s někým jiným,
posad' se a zachovej mlčení.

O nic ho nežádej
(195) a dělej, co ti řekne.
Střez se přisednout si ke stolu.

Buď vážný a zachovávej si důstojnost.
Neproзраzuj tajemství.

Ten, jenž skrývá své myšlenky,
(200) si staví štít.
Nemluv neuváženě,
když sedíš se zlomyslným člověkem.

Když přijdeš po obědě ze školy
a máš volno,

(205) jdi na dvůr
a zopakuj si poslední (probranou) část ve své
učebnici (?).

Když tě úředník vyšle jako posla,
vyříd' jen to, co ti řekl.

Nic neubřej ani nepřidávej.

- (210) Jméno toho, jenž se vzdává skříňky (s knihami),
nebude zachováno.

Avšak tomu, jenž si počíná vždy moudře,
nezůstane nic utajeno;
odnikud nebude vypuzen.

- (215) Nepronášej lži o své matce,
neboť je to úředníkům odporné.
Dobré skutky potomka soupeří s těmi,
které byly vykonány již v minulosti.
Nespolčuj se s nevychovancem,

- (220) neboť je zlé, když se to lidé o tobě dovídají.

Když jsi snědl tři chleby
a vypil dva džbány piva
a žaludek ještě nemá dost,
vzepři se!

- (225) Když se jiný sytí,
nebuď u toho -
střež se vetřít ke stolu!

Hle, je dobré, když tě často posílají
a máš možnost slyšet úředníky!

- (230) Měl by sis osvojit vlastnosti dětí vzdělanců
a kráčet v jejich stopách.
Lidé si váží písaře pro (jeho) rozum -
a právě rozum vychovává čínorodého člověka.

Měl bys vstát při slovech uvítání.

- (235) Neměl bys pospíchat při chůzi.

Přibližuj se jen k důvěryhodnému člověku
a stýkej se s tím,
jenž je znamenitější než ty.
Měj za přítele svého vrstevníka.

- (240) Hle, uvedl jsem tě na boží cestu!
Osud písaře je v jeho vlastních rukou
již od narození.

Jistě se dostane do správní budovy
a získá si (?) úředníky.

- (245) Hle, není písaře, který by neměl co jíst
a byl bez státního zaopatření!

A právě Meschenet /6/, která je písáři nakloněna,
ho přivádí do úřednického sboru.

Cti (svého) otce a matku,

(250) kteří tě uvedli na cestu života.

Měj na paměti ty i děti tvých dětí to,
co jsem ti ukázal.

-
- 1/ *Caret nebo Carev, tj. Síle, hraniční pevnost v severovýchodní části nilské delty.*
- 2/ *Nově vybudovaným sídelním městem Střední říše byl Ictavej (asi 30 km jižně od Mennoferu) poblíž dnešního Lištu.*
- 3/ *Sbírka rad a výrazů pro potřebu dokonalého úředníka sepsaná rovněž na počátku Střední říše.*
- 4/ *Jednak mají nedostatek pracovních příležitostí, jednak jsou při práci zavřeni v dílnách.*
- 5/ *Míní se kámen, na němž se pralo.*
- 6/ *Bohyně narození a ochránkyně dětí. Též bohyně lidského osudu.*